

Сабраны матэрыял зафіксаваны ў слоўніку «Катайконімы Свіслацкага раёна Гродзенскай вобласці», які складаецца з 208 катайконімаў, з іх 47 рэгіянальных.

Тэма даследавання можа быць распрацавана далей: аналіз утварэння катайконімаў у форме мужчынска і жаночага роду адзіночнага ліку, параўнанне ўжывання іх у беларускай, рускай і замежнай (нямецкай) мовах, вывучэнне рэгіянальных катайконімаў – як сведчанне таго, што гэтыя жывы, цікавы і прадуктыўны, яшчэ не завершаны працэс.

УДК 811.161.3’373.232

Навуч. А.А. Еўлашэвіч

Навук. кіраўнік М.Г. Фурса, настаўнік беларускай мовы і літаратуры
(ДУА “Сярэдняя школа № 32 г.Гродна”)

ГІСТОРЫЯ ЎЗНІКНЕННЯ, ПАХОДЖАННЯ І ІСНАВАННЯ НАШЫХ ІМЁН

Многіх людзей цікавіць, як узнікла іх імя, якую таямніцу хавае яно ў сабе. Ёсць жаданне даведацца аб гэтым і ў вучняў нашай школы. Па выніках анкетавання, праведзенага сярод хлопчыкаў і дзяўчынак (усяго было апытана 140 вучняў), стала вядома, што большасць з іх ужо цікавілася гісторыяй паходжання і значэннем свайго імя (82 вучні), астатнія жадаюць атрымаць такую інфармацыю. Некаторыя звярталіся да пошуку ў Інтэрнэце, але не змаглі знайсці дастатковых звестак. Адсюль вынікае актуальнасць нашай даследчай працы.

Аб’ектам праведзенага даследавання былі імёны вучняў нашай школы. Прадметам – гісторыя іх паходжання і ступень пашыранасці ў межах школы. Высветліць гісторыю іх узнікнення, падзяліць на групы па паходжанні і параўнаць матывы выбару імені ў старажытнасці і сучаснасці – было мэтай нашай даследчай працы.

Перш чым пачаць пошукі крыніцы паходжання імён вучняў нашай школы пазнаёміліся з кнігамі па беларускай антрапаніміцы В. Шура “Беларускія ўласныя імёны” [1] і У. Юрэвіча “Слова жывое, роднае, гаваркое” [2], з якіх даведаліся, што ў сістэме беларускіх імён і прозвішчаў шмат неадаследаванага, “многа спрэчнага і не да канца вывучанага ў такіх пытаннях, як гісторыя і этымалогія асобных груп беларускіх імён, размежаванне ў сучаснай антрапанімічнай сістэме ўласна беларускіх (традыцыйных) і запазычаных слоў.” [2, с. 40].

Высветлілі, што матэрыялы розных слоўнікаў, этнаграфічных і гістарычных прац далі магчымасць даследчыкам прасачыць, як з назоўнікаў-архаізмаў, слоў-характарыстык, мянушак, царкоўных

імёнаў паступова складвалася сучасная сістэма імён, як выяўляліся яе тыповыя асаблівасці.

Асабістыя імёны былі ў людзей у розныя часы ва ўсіх цывілізацыях. Для таго, каб якое-небудзь імя з’явілася ў дадзенага народа, неабходны былі пэўныя культурна-гістарычныя абставіны [3]. Любое слова, якім называлі чалавека, усе вакол пачыналі ўспрымаць як асабістае імя і, такім чынам, любое слова магло стаць імем. Калі бацькі называлі дзіця *Разумны*, *Асілак*, яны як бы закліналі лёс, каб дзіця сапраўды вырасла такім. Акрамя таго, імёны павінны былі не толькі вылучаць чалавека сярод іншых людзей, але і абараняць ад злых сіл. Старажытныя людзі верылі ў магічную сілу слова, былі ўпэўнены, што назвы жывёл, дрэў, розных з’яў прыроды, узятых у якасці імён, станавіліся абаронцамі і апекунамі іх носбітаў – людзей [1, с.11]. У старажытных славян існавалі імёны-характарыстыкі: *Воўк*, *Граб*, *Дуб*, *Касы*, *Сокал*, і г.д. Пазней з’явіліся іншыя імёны-характарыстыкі: *Гарыслава*, *Любамір*, *Святаслаў*, *Усяслаў* і г.д.

Да прыняцця хрысціянства ўжо існавалі добра зразумелыя “вобразы” кожнага імені, якія вызначалі тое, якім хоча бачыць бацька сваё дзіця, ад каго хоча абараніць яго. А калі было прынята хрысціянства, то людзям пачалі даваць “хрысціянскія” імёны, г. зн. імёны тых людзей, якія былі праслаўлены царквой і далучаны да ліку святых. Гэтым самым нованароджанага аддавалі пад іх заступніцтва. Імя дзіцяці выбірала царква з улікам дат царкоўнага каляндара, а не свядомыя бацькі. Часта язычніцкія імёны былі настолькі моцнымі, што яны захоўваліся і прысвойваліся чалавеку побач з хрысціянскімі, і нават былі галоўнымі для летапісцаў (*Уладзімір*, *Яраслаў*).

Пасля прыняцця хрысціянства на змену славянскім імёнам прыйшлі імёны візантыйскай культуры. Амаль усе яны старажытнагрэчаскага паходжання і падкрэсліваюць у людзях маральныя і фізічныя вартасці. Напрыклад, *Галіна* – “спакойная, разважлівая”, *Яўгенія* – “высакародная”. Старажытнарымскія імёны таксама адзначаюць у людзях нешта добрае: *Вікторыя* – “пераможца”, *Валянціна* – “здоровая”. Паступова адбываецца працэс пераходу чужых і цяжкіх імён у свае, зразумелыя, блізкія, а ўласна славянскія імён ужываецца абмежаваная колькасць.

У пачатку XX стагоддзя імёны дзецям давалі ў залежнасці ад саслоўя. Прадстаўнікі высокіх саслоўяў называлі сваіх дзяцей у гонар прадстаўнікоў навукі, літаратуры, царскага роду. Асабліва папулярнымі былі імёны *Аляксандр*, *Мікалай*. Прадстаўнікоў рабочых і сялян часцей называлі *Васіль*, *Іван*. У першыя гады савецкай улады з’явіліся новыя імёны, якія сталі вынікам палітычных пераўтварэнняў:

Уладлен, Кім, Акцябрына. Многія з гэтых імён былі наогул недарэчнымі: *Гіпатэнуза, Дызель, Трактар, Турбіна.*

Нам было цікава даведацца, якім жа імёнам аддаюць перавагу сучасныя бацькі ў параўнанні з мінулым. Нас цікавіла гісторыя іх узнікнення, паходжання і існавання ў межах нашай школы. Спачатку запісалі ўсе імёны вучняў: 612 хлопчыкаў і 669 дзяўчынак. Непаўтаральных хлапечых імён выявілі ўсяго 73, дзявочых – 68.

Калі размеркавалі ўсе імёны па групам і падлічылі іх колькасць, то ўбачылі, што некаторыя з іх часта паўтараюцца, а некаторыя з’яўляюцца адзінкавымі. Напрыклад, безумоўнымі лідарамі ў нашай школе з’яўляюцца наступныя хлапечыя імёны: імя *Мікіта* маюць 43 хлопчыкі нашай школы, *Максім* – 42, *Арцём* – 39, *Данііл* – 30, *Аляксей* – 28 і г.д. А такія імёны як *Адам, Адрыян, Анджэй, Барыс, Давід, Дамір, Елісей, Ігнат, Ігнацій, Малік, Пётр, Радзівон, Рычард, Рэнат, Станіслаў, Графім, Фелікс, Эдвард, Эльдар, Эрык, Юрый, Якаў, Яфім* з’яўляюцца адзінкавымі.

Лідарамі дзявочых імён з’яўляюцца: *Дар’я* – названы 72 дзяўчынкі нашай школы, *Анастасія* – 65 дзяўчынак, *Кацярына* – 31 дзяўчынка, *Лізавета* – 28 дзяўчынак, *Валерыя* – 28 дзяўчынак, *Ксенія* – 26 дзяўчынак і г.д. А такія імёны як *Глафіра, Іна, Глона, Маніжа, Рэната, Эмілія* з’яўляюцца адзінкавымі.

Пры вывучэнні гісторыі паходжання выяўленых імён намі было заўважана, што большым поспехам у выбары іх бацькамі нашай школы, як і ў старажытныя часы, карыстаюцца імёны-характарыстыкі з пэўным жаданнем найлепшай долі, непераможнасці ў цяжкіх жыццёвых абставінах, поспехаў і шчаслівага жыцця сваім дзецям (*Арцём* – “здаровы”, *Максім* – “найвялікшы”, *Мікіта* – “пераможца”, *Дар’я* – “багатая”, “пераможца”, *Анастасія* – “бессмяротная”, *Кацярына* – “чыстая”, “бязгрэшная”, *Валерыя* – “дужая”, “здоровая”).

У выніку даследавання зрабілі высновы, што імёны вучняў нашай школы – гэта ў асноўным грэчаскія і рымска-каталіцкія імёны, змененыя паводле законаў беларускай фанетыкі і марфалогіі. Яны маюць старажытныя карані, вызначаюцца лексіка-семантычнай разнастайнасцю і варыятыўнасцю паходжання. Аднак, у параўнанні з мінулым, бацькі карыстаюцца ўласным выбарам імені дзіцяці, ніхто не можа паўплываць на яго (у старажытнасці імя выбіралі царкоўныя служыцелі). Гісторыя паходжання некаторых з іх да канца не вывучана.

Па выніках даследчай працы намі быў складзены тлумачальны слоўнік імён і надрукава навукова-папулярная кніжка “Таямніца імені. Гісторыя паходжання імён вучняў 32-й школы”.

ЛІТАРАТУРА

1. Шур, В. Беларускія ўласныя імёны: Бел. антрапаніміка і тапаніміка: Дапам. Для настаўнікаў. – Мн.: Маст. літ., 1998. – 239 с.
2. Юрэвіч, У. Слова жывое, роднае, гаваркое...: Навук.-папул. кн.; Для сярэдн. і ст. шк. узросту. / У. Юрэвіч. – Мн.: Юнацтва, 1992. – 271 с.
3. [Электронны рэсурс] / Рэжым доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/> / Личное имя. – Дата доступу: 10.01.2018.

УДК 398.843(476.6)

Навуч. У.А. Журун

Навук. кір. М.І. Казлоўская, настаўнік беларускай мовы літаратуры
(ДУА “Сярэдняя школа № 32 г. Гродна”)

МАСТАЦКАЯ СПЕЦЫФІКА НАРОДНЫХ ТОСТАЎ І ЗЫЧЭННЯЎ ГРОДЗЕНШЧЫНЫ

Уводзіны. Вусная народная творчасць беларусаў Гродзенскага рэгіёну багатая і разнастайная. Гэта абрадавыя песні, пазаабрадавая лірыка, народны эпас і, безумоўна, малыя жанры фальклору (прыказкі, прымаўкі, загадкі, мудраслоўі, прыпеўкі і інш.). Сярод іх асобнае месца займаюць зычэнні і тосты. З даўніх часоў беларусы актыўна імі карыстаюцца для падмацавання пажаданняў і парадаў, пры адорванні маладых на вяселлі, на днях нараджэння, хрэсьбінах і іншых сямейных і каляндарных святах. Небагатыя звесткі пра іх можна знайсці на старонках шматтомнага зводу беларускай вуснай народнай творчасці ў томе “Вяселле: Абрад” (1978) [1], некаторыя вясельныя пажаданні, асобныя тосты, нешматлікія зычэнні на розныя жыццёвыя сітуацыі змешчаны ў томе “Выслоўі” (1979) [2], а таксама ў зборніку сучасных запісаў фальклору “Народныя казкі-байкі, апавяданні і мудраслоўі” (1983) пад рэдакцыяй Н.С.Гілевіча. Значная колькасць зычэнняў і тостаў Гродзеншчыны сабрана ў кнізе “Беларускае вяселле: Абрад. Зычэнні. Тосты. Прыказкі. Фразеалагізмы” (2000) М.А.Даніловіча, Н.К.Памецькі, І.В.Піваварчык [3], некаторыя тэксты са Свіслаччыны сустракаюцца ў кнізе М.Федароўскага “Люд беларускі. Вяселле” [4]. Але навуковым вывучэннем беларускіх народных зычэнняў і тостаў Гродзеншчыны спецыяльна ніхто не займаўся, асобна рэгіянальная мастацкая спецыфіка не вывучалася. Такім чынам **актуальнасць і навізна** заяўленай тэмы навуковага даследавання відавочная.

У сувязі з вышэй сказаным лічым неабходным паставіць наступную мэту навуковай працы: даследаванне мастацкай спецыфікі народных тостаў і зычэнняў Гродзеншчыны.